

úëøòîì íéáúëî

עוד על גזירת המילה, תרופות בפסח ואפידורל בלידה

לכבוד העורך,

הנני מאשר ברוב תודה קבלת גיליון אסיא (עט-פ, טבת תשס"ז).
ושולח לכם מספר הוספות:

א. בענין מסורת המציצה (עמ' 17) – אבקש להוסיף למש"כ הרב ד"ר
מרדכי הלפרין שליט"א **על גזירת המילה**.

בקובץ תפארת אירופה¹ מובאת סקירה, על ברית המילה באירופה. הרב
אלכסנדר נמדר שליט"א (מגוטבורג שבשוודיה) מספר (שם): בשוודיה
התעורר הענין בעקבות ברית שערכו לילד מוסלמי בן חמש והילד מת. היות
ובשוודיה העיסוק בעניני הומניזם, ביטחוננו של האזרח וכדומה הוא רב –
עד כדי אובססיה, החליטו שיש לעשות מעשה בכדי לעצור את ה"אנרכיה"
השוררת בתחום זה של הברית-מילה. ובעקבות זאת חוקקו חוק בענין זה.

אמנם, לעת עתה החוק מחייב רק לעשות משיחה לפני הברית, ועריכת
בדיקה, ונוכחות של רופא בעת עריכת הברית. אך הבעיה רק בראשיתה.

לסיכום הוא מביא את המעשה בגמרא² שפעם אחת גזרה מלכות רומי
גזרה על ישראל שלא ימולו את בניהם. מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו?
הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת (=אשה אצילה רומאית) שכל גדולי רומי
היו מצויין אצלה. אמרה להם ליהודה בן שמוע וחביריו: בואו והפגינו וצעקו
בשווקים וברחובות בלילה. ומפרשים שהטעם שיעצה להם להפגין בלילה,
הוא מפני שהצעקה והבכייה נשמעת אז יותר. הלכו והפגינו בלילה ואמרו: אי
שמים (=למען ה') וכי לא אחיכם אנחנו? וכי לא בני אב אחד אנחנו (=יעקב
אבי האומה הישראלית, ועשו אבי האומה הרומאית אחים היו)? וכי לא בני
אם אחת אנחנו (=רבקה)? במה נשתנינו מכל אומה ולשון אחרת תחת
ממשלתכם שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות? ובעקבות אותה הפגנה ביטלום
הרומאים לאותן גזירות ואותו היום כח באדר עשאוהו החכמים יום טוב.

מציע הרב נמדר: עלינו לצאת מיד, באופן דיפלומטי כמובן, ולהבהיר
לכולם שאנו מבינים היטב את המצב, ושלא תיתכן כל פגיעה בענין זה.
הדבר נוגע לעיקרי הדת לזהותנו, וזוהי הברית בין עם ישראל להקב"ה.

1. **תפארת אירופה** ח"א, הוצאת מרכז רבני אירופה, תשס"ב עמ' 141-138.
2. ראש השנה יט, א.

יש לציין גם לספר ברית כרותה לשפתים (הוצאת המחבר, ברקלין תשנ"א) שכתב המוהל הרב יונתן בנימין גאלדבערגער העוסק כולו בענין מציצה בפה. ושומר מצוה לא ידע דבר רע וימשיכו לקיים מצוה גדולה זו בזמן הזה בשמחה ובטוב לבב בכל פרטיה ודקדוקיה כמו שקיימו אותם אבותינו ורבותינו בימים ההם.

ב. **בענין תרופות עם תערובת חמץ בפסח** (עמ' 77) – יש להוסיף שחולה הלוקח תרופות שיש בהם חשש חמץ, ימכרם לגוי קודם הפסח, ויניחם במקום מכירת החמץ. וכשצריך לקחתם בפסח, יכוין לא לזכות בזה, ויוציא רק את הכמות הנדרשת לעכשיו. ואם הוא קונה אותם בבית מרקחת בפסח עצמו, צריך לומר בפיו שהוא מתכוין לא לזכות בהם כלל, ויביאם לביתו ויניחם במקום מוצנע³. ואם יכול לשלם עבור התרופה רק אחר הפסח מוטב, כי אז יהיה מותר לו להשתמש במה שנשאר גם לאחר הפסח. ומכל מקום יניח את החמץ במקום מוצנע, ומשם יקח כל פעם לפי הצורך⁴. ועדיף לקנות את התרופות בבית מרקחת של נכרי, והטעם הוא משום שתערובת חמץ נפסל אצל נכרי ודומה לחרכו קודם זמנו⁵. במאמרו הנ"ל לא עסק הרב אברהם דורי שליט"א בשאלת התרופות ההומיאופטיות בפסח. שאלה זו נוגעת לענין אלכוהול, שכן לצורך הכנתם של התרופות ההומיאופטיות משתמשים באלכוהול בדרגות מיהול שונות. בשו"ת מנחת יצחק⁶ כתב: שתרופות ההומיאופטיות המיוצרות בארץ ישראל, שבה אין משתמשים באלכוהול חמץ – הרי הן מותרות. ואילו בחוץ לארץ, ששם משתמשים באלכוהול שהוא חמץ הרי הן אסורות. אלא אם כן נתברר באופן מוסמך, שבתערובת האחרונה היה בה שיעור ביטול לבטל את חלק האלכוהול של חמץ, ונתבטל קודם הפסח⁷.

ג. **בענין זריקת אפידורל בלידה** (עמ' 113) – יש לציין גם לשו"ת משנה הלכות⁸ בתשובה למחותנו כ"ק האדמו"ר ה'פני מנחם' מגור זצ"ל דן אם מותר להכניס עצמו לסכנה במקום יסורים כאמור התשובה עוסקת במתן זריקת אפידורל לנשים.

וכתב⁹: "...כיון דרובא דעלמא עושין וסומכין על זה הרי הוא בכלל שומר פתאים ה' ולכן בחול יש לסמוך על זה ובפרט ליש לה מכאובים גדולים ובמקום ליתן הרדמה בכל הגוף שג"כ לא יצא מגדר סכנה אחד מיני

3. שו"ע סי' תנ סק"ח.

4. נשמת אברהם או"ח סי' תנ סק"א – בשם הגרש"ז איערבאך.

5. שו"ת שערי דעה ח"ב סי' לז. שו"ת יחיה דעת ח"ב סי' ס.

6. שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' סח.

7. אנציקלופדיה הלכתית רפואית ח"ג עמ' 501.

8. שו"ת משנה הלכות מהדורא תניינא ח"ד חו"מ סי' רסו.

9. שם, עמ' שפב ד"ה ולכן.

עשרת אלפים ואולי הרדמה עוד סכנה יותר גדולה באחוזים מזריקה כזו וודאי מי שאפשר בלי כל רק לסבול קצת יסורים מה שנתקללה בה תסבול אבל מה נעשה לאחותנו שאינה יכולה לסבול".

ומסכם (בד"ה ומיהו) "ודאי נשים שיכולות לסבול קצת ואין אצלם גדר של סכנה וכיוצא בו ורוצות לסבול קצת ולא להיות בכלל פתאים, אין להם איסור ואדרבה תבא אליהם ברכה... וכ"ש שזה חלק מהצלה מכאבים ואפשר לפעמים אפילו הצלת נפשות הנני מסכים עם מעכ"ג שאם צריכים גם בשבת מותר".

וכן פסק הרה"ג יצחק זילברשטיין שליט"א בספרו תורת היולדת¹⁰: "מותר להזריק ליולדת תרופות לשיכוך כאבים (כגון פטידין וכדומה), מאחר ואין בכך מלאכה דאורייתא (פרט לזריקה תוך ורידית). ואם כבר הופיע אחד מג' סימני הלידה, מותר לחלל שבת כדי להביאם, שהוא בכלל פקוח נפש, וחז"ל הזהירו שיש להרגיע את היולדת, שאפילו להדליק נר ליולדת סומא מותר כדי ליישב דעתה. ישנן זריקות הניתנות לתוך חוט השדרה המשתיקות לגמרי את הכאבים (ואין לעשותן כי אם ע"י רופא מומחה) ומותר להזריק אותם גם בשבת".

הרב יצחק יהודה רוזן

* * *

עוד על דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בעניין הדיאפרגמה

לכבוד העורך,

קראתי את דבריך החשובים בביאור דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בענין השימוש בדיאפרגמה¹, ויש לי הקטן כמה הערות בקשר אליהם. אציגם לפי הסדר:

א. עמ' 139-138: כתבת: 'בשעת תשמיש חלל הנרתיק מתארך במידה ניכרת כדי לקבל את מלא אורכו של השִמֵש'. בדברים אלו אתה מתכווין

10. פל"ד [מלאכות הנעשות בלידה] סעי' ח.

1. מ' הלפרין, "דיאפרגמה – דעת הגרש"ז אויערבאך לפני החזרה ואחריה", אסיא עז-עח (טבת תשס"ו) עמ' 136 ואילך. הדברים באו בחלקם הגדול כתגובה על דברי באותה חוברת: 'השימוש בדיאפרגמה למניעת הריון' (עמ' 124 ואילך), שמסקנתם היתה שהדעה המקובלת בין הפוסקים היא שלצורך גדול 'כעין פיקו"נ' מותר לשמש במוך למניעת הריון, אם אי אפשר להשתמש באמצעים קלים יותר מבחינה הלכתית; ושיש לדרג את הדיאפרגמה נמוך מאוד בסדר העדיפויות ההלכתי יחסית לגלולות ולהתקן התוך רחמי, בערך ברמה של מוך בשעת תשמיש. לדברים אלו צירפתי (עמ' 132 ואילך) נספח ובו מכתבים של הגרש"ז ועודיות של שישה רבנים פוסקים ממקורביו על דעתו בעניינים אלו.

לומר שהחלק של הנרתיק החסום ע"י הדיאפרגמה אינו כה גדול, שלא כפי הדברים שכתבתי במאמרי.

אך לענ"ד הדברים אינם מדויקים: בשעת עוררות של האשה, ועוד יותר בשלב האורגזמה, אכן קיימת התרחבות מסוימת של חלל הנרתיק, גם באמצעו ועוד יותר בעומקו; אבל לא כל התשמישים שווים, ולא כל הנשים שוות, ולא כל ה'עורריות' שוות, ואין זה מדויק לומר ככלל שבשעת התשמיש צורת הנרתיק משתנה באופן כזה שהדיאפרגמה מכסה רק חלק קטן מהשטח העליון של הנרתיק, מעין 'פלסטר' גדול, ומכאן שיש מקום רב להקל. לענ"ד קשה לסמוך על סברה זו.

ב. ובענין התרשימים שצירפת (שם): גם אם בתרשימים סכמטיים אין נדרש דיוק מוחלט – הפרופורציות בציורים שציירת אינן סבירות כלל. תרשים בפרופורציות נכונות היה ממחיש לכל קורא שאכן הדיאפרגמה חוסמת חלק משמעותי מהנרתיק, וא"כ קירבתה למוך רבה מאוד². נוסף על כך, לא נראה לענ"ד שחלק האבר הנשי שמחוץ לנרתיק עצמו, שמתאר חלק משמעותי מן ה'נרתיק' בתרשימים הנ"ל, רלוונטי להערכה עד כמה מהווה אכן הדיאפרגמה חציצה משמעותית בזמן התשמיש, כדי להרחיק בכך את הגדרתה כ'עצים ואבנים'.

ובכלל, דוגמת הפלסטר (תרשים 2 שם) מטעה: הפלסטר בתרשימים נמצא באמצע הנרתיק בחלקו העליון, כלל לא במקום שהזרע נשפך אליו בשעת תשמיש, ואינו אלא חציצה קטנה בין בשר האבר לבין בשר הנרתיק, חציצה שבוודאי אינה מעכבת ואין בה כלל משום 'שופך זרעו על עצים ואבנים'; אולם הדיאפרגמה נמצאת באיזור שפיכת הזרע, וב'הטיות' שונות יתכן ויתכן שהזרע יפול ישירות על הדיאפרגמה. לענ"ד תרשים הפלסטר מטעה את המעינים!

ג. ובעיקר: אני טוען שהתרשים לא מציג נכון את החלק מהנרתיק אותו מכסה הדיאפרגמה: כאשר הדיאפרגמה מונחת במקומה היא לחוצה לאורך הנרתיק ומוצבת באופן אליפטי באלכסון, כך שלמעשה הדיאפרגמה מכסה את רוב החלק העליון של הנרתיק באלכסון עד מתחת לצוואר הרחם, והיא 'סוגרת' כמעט מחצית [!] מנפח הנרתיק, ואולי קצת פחות אם האשה נמצאת בעוררות והנרתיק מתרחב ומתארך מעט, מה שלכל הדעות הוא קצת יותר מ'פלסטר פלוס'... (ראה איור בעמ' הבא).

2. התרשים הסכמטי הלא-פרופורציוני גורם לרושם מוטעה בעיני המעיין כאילו חלל הנרתיק גדול מאוד, ויחסית אליו צוואר הרחם עם הדיאפרגמה המכסה אותו קטנים ביותר, מעין 'פלסטר פלוס'; וזה רחוק מאוד מן המציאות גם לשיטתך.

איור המתאר דיאפרגמה מונחת במקומה ומכסה את כל חלקו הפנימי של הנרתיק בעיקר מצידו העליון.

ד. עמ' 140: בדבריך הצגת כמה וכמה רבנים חשובים, מורי הלכה לרבים, ממקורביו של הגרשז"א זצ"ל עד ימיו האחרונים, כטועים בהבנת דעתו של רבם גם לפני 'חזרתו' וגם אחריה. גם אם היתה סתירה מפורשת בין עדויותיהם לבין דברים של הרשז"א במכתב מסויים שהוא כתב למאן-דהוא – היה מקום לענ"ד לקבל את דעתם כמשקפת את דעתו של הגרשז"א בפסיקה הלכה למעשה, ולהישאר ב'צ"ע' על דבריו במכתב. אך לענ"ד אין שום סתירה בין דברי הגרשז"א לבין שמועתו של הר"מ שטרן למשל, שלפי דבריו הוא שמע אותה מפורשות, ולא מכללא, ו'לא אחת', מפיו של דודו הגרשז"א הלכה למעשה, שאין לדעת הגרשז"א להקל בשימוש בדיאפרגמה כי זה דומה למוך. אין מקום לדעת הגרשז"א לתמוה על קולת המהרש"ם³, כי 'התשמיש נעשה כמו בשאר נשים' ובלשון הרשז"א 'כדרך כל אדם', ובכל זאת למעשה חשש הגרשז"א, ואמר פעמים רבות לכל הרבנים שהתייעצו עמו שלא הקיל בשימוש בה כי אם בדוחק, ושם אותה בסדר העדיפויות הרבה אחרי שני האמצעים האחרים.

מורי וידידי הרמ"ה נר"ו: בדבריך העמדת כטועות ומטעות עדויות מפורשות של כמה רבנים פוסקי הלכה לרבים מבאי ביתו ומפיצי משנתו של הגרשז"א זצ"ל, שמעידים בפה מלא ששמעו 'לא אחת' דברים מפורשים הלכה למעשה מהגרשז"א בענין זה שלא כפי מסקנתך; הלא דבר הוא?? כאמור – גם אם לא היה ניתן ליישב כלל בין הדברים שכתב הגרשז"א במכתבו לרופא אחד ממקורביו שציטטת, לבין הוראות מפורשות שלו

3. לפי איך שהוא מתאר את הדיאפרגמה, שעל פי דבריי שם אינה דיאפרגמה כלל אלא כובעון.

לתלמידי הרבנים – ברור לענ"ד שלמעשה משקל עדויותיהם גובר על משקלו של אותו מכתב, והלשון שבמכתב היתה נשארית ביצריך עיון; עתה כאשר אפשר ליישב על נקלה בין הוראותיו המפורשות בעל-פה לבין המכתבים שצירפת לדבריך, האם יש מקום לפקפק בעדויותיהם של כל הרבנים האלו, המעידים פה אחד שהגרשו"א זצ"ל עד סוף ימיו לא התיר שימוש בדיאפרגמה אלא במקרים חריגים?

ה. גם בדברי הגרשו"א לרב פירסט (שם) איני רואה שום בעיה: אמנם אם הדיאפרגמה מונחת כראוי וכו' כדלהלן יש מסברא לחלק בינה לבין מוך ממש, אך גם בעיני הגרשו"א לא היה זה פשוט למעשה, ולכן דחה הגרשו"א את הדיאפרגמה למקום השלישי בין אמצעי המניעה, אחרי הגלולה וההתקן, ואין כאן שום סתירה⁴.

ו. עמ' 141: גם בסעיף ה מוצגים כטועים תלמידי חכמים ידועים פוסקי הלכות לרבים, שאומרים דברים מפורשים הלכה למעשה בשם רשו"א; וכן לא יעשה! לא יתכן להכחיש את דברי הרב כהן שליט"א שפעמים רבות דן עם הרשו"א על אמצעי המניעה המותרים בשעת הצורך, והדיאפרגמה מעולם לא הוזכרה כאפשרות לגיטימית; ואת דבריו של הרי"מ שטרן שליט"א שהרשו"א התיר דיאפרגמה רק בשעת סכנה (אם כי במהות ה'סכנה' המתרת יש מקום לדון, וכדלהלן).

אפשר לסכם את הדברים שבכל מקרה שאפשר היה להשתמש בגלולות או בהת"ר לא התיר רשו"א להשתמש בדיאפרגמה, אלא רק כאשר לא היתה אפשרות להשתמש באמצעים אלו והיה קיים 'חשש סכנה'; וכאן הרחיב מעט הגרשו"א את הגדרת 'חשש הסכנה', וקבע שמדובר לאו דווקא בסכנת נפשות ממש – אלא גם בסכנה לפגיעה חמורה בבריאותה של האשה, או סבל גדול, או חשש אמיתי לשלום בית במקרה של הריון. ואין כלל סתירה בין העדויות המובאות בשמו.

ז. ולגופם של המכתבים שהבאת: מכתב 1 – אין בו היתר מפורש לשימוש בדיאפרגמה! מכתב 2 – הרשו"א בתשובתו לא הרחיב בפרטי הדין, ורק השיב בקיצור, שבניגוד לדעתו המקילה של השואל – אין בשום אופן להשתמש בדיאפרגמה לדחיית הריון שאינו חיוני מבחינה רפואית. הגרשו"א לא שינה את דעתו כלל שדיאפרגמה מותרת רק כששני האמצעים הראשונים, גלולות והת"ר, אינם אפשריים, ואין כל חידוש בדבריו במכתב זה מול דעתו הידועה.

4. יש להדגיש שוב שאם הדיאפרגמה אינה מונחת כראוי, דבר מצוי מאוד מאוד כידוע, בעיקר בתחילת השימוש בה כשהאשה עדיין אינה מיומנת בהצבתה במקומה, הזרע עלול להישפך ישירות עליה, והדיאפרגמה גם עלולה להיות מורגשת בזמן תשמיש, ובוודאי שאז התשמיש דומה מאוד למשליך זרעו על עצים ואבנים, לפחות כמו מוך.

ח. עמ' 147: כדאי לענ"ד להדגיש שרוב ככל הפוסקים אינם חוששים לדעתו של הגרשז"א זצ"ל שקצף חמור יותר מהאמצעים האחרים. ועוד חשוב להזכיר לקוראים שלמעשה 'נפל פיתא בבירא', כי כל שימוש בדיאפרגמה מלווה כידוע בשימוש בקצף שהגרשז"א לא התיר כלל! ועוד, אם הדיאפרגמה אינה דומה כלל למוך, מדוע דחה אותה הגרשז"א כל השנים בסדר העדיפויות אל אחרי הגלולות [ובדרך כלל גם אחרי ההת"ר]? נראה שלמעשה המשיך הגרשז"א להתייחס אל הדיאפרגמה כמותרת בשימוש רק בשעת דחק גדולה, ולא היה שום שינוי בענין זה בדעתו של הגרשז"א.

ט. עמ' 148-149: אין זה המקום להאריך בענין, אך השאלה אם קיימת סכנה משמעותית בשימוש בגלולות עודנה שנויה במחלוקת, ואין מקום לאמירה גורפת כאילו יש בשימוש בגלולות סכנה. למעשה הגרשז"א לא חשש לדעה שקיים סיכון משמעותי בשימוש בגלולות [ובהת"ר], והשאיר את הדיאפרגמה אחרונה בסדר העדיפויות. וזוהי הנקודה העיקרית בענייננו.

י. עמ' 149: השאלה בסיפור בו היה מעורב הרב אליהו שליט"א היתה אם להתיר שימוש בדיאפרגמה לאשה שלדעת הרופא לא היתה יכולה להשתמש בגלולות ובהת"ר; לכן הסיפור הזה אינו מוסיף דבר לענין שינוי דעתו של הגרשז"א בנושא זה. וכן בהמשך: לא נכון מה שכתוב (ד"ה 'כחצי שנה') שלגברת א' לא היו כל בעיות בריאות מיוחדות, שהרי אם היא לא יכלה להשתמש בגלולות כי הן גרמו לה כאבי ראש קשים, ולא יכלה להשתמש בהת"ר כי הוא גרם לה דימומים, והיא הוגדרה כ'סובלת' – מה אם כן החידוש בכך שהגרשז"א הקל לה להשתמש בדיאפרגמה? פסק זה מתאים בדיוק לכל העדויות האחרות, ולדעתו של הגרשז"א בענין מאז ומעולם!

יא. עמ' 154: לא נכון לומר שלמסקנה דעת הגרשז"א שהשימוש בדיאפרגמה 'מותר'; אם אכן כך הוא – למה התמיד הגרשז"א להציב את הדיאפרגמה בסדר העדיפויות רק אחרי הגלולות? האמת היא שרק הגלולות לדעת הגרשז"א זצ"ל כמעט 'מותרות' (כשיש היתר למנוע הריון כמובן), וגם אחרי שינוי דעתו (אם היה שינוי כזה) השימוש בהת"ר מותר לדעתו רק בדוחק בגלל הספק שמא בכל זאת יש כאן הפלה של עוברון (חשש שאינו מקובל היום על דעת רוב הפוסקים), וגם השימוש בדיאפרגמה מותר לדעתו רק בדוחק – כי למרות הכל היא דומה למוך; השינוי היחיד בדעתו של הגרשז"א שהוצג בדבריה היה אולי לגבי רמת הדוחק המתיר שימוש בדיאפרגמה – ומול כל הדברים האלו עומדות עדויות מפורשות של פוסקים הלכה למעשה שהיו בקשרים יום יומיים עם הגרשז"א, ואומרים ההיפך – שהגרשז"א לא התיר למעשה דיאפרגמה אלא במקום סכנה. איך אפשר להתעלם מכך? אם הגרשז"א שינה את דעתו למעשה בענין כ"כ חמור ומעשי, איך זה שלא עידכן

באופן ברור ומפורש את כל הרבנים עימם היה בקשר ושהורו על פיו, ואיך זה שלא נודע להם כלל עד עתה שדעתו השתנתה למעשה? הוי אומר – לא היתה שום חזרה, בוודאי שלא חזרה משמעותית, בדעתו של הגרשז"א זצ"ל בעין סדרי העדיפויות בשימוש באמצעי מניעה בשעת הצורך.

לסיכום:

לענ"ד ההסתייגויות מהשימוש בדיאפרגמה, גם לדעת הגרשז"א זצ"ל, נשארות בעינן גם לאחר מאמרו של מורי וידידי, עורך 'אסיא', הרב ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א; המסקנה היא שהיתר השימוש בדיאפרגמה לנשים שהותר להן למנוע הריון נמצא בסדר העדיפויות ההלכתי הרחוק אחרי השימוש בגלולות למניעת הריון, ואף אחרי השימוש בהתקן תוך רחמי, גם לפי דעתו של הגרשז"א זצ"ל באחרית ימיו.

הרב יואל קטן, שעלבים

תשובת העורך:

אני מודה מאד לרב יואל קטן שליט"א, ידידי מזה עשרות שנים, על הערותיו המחכימות המחייבות התייחסות. על דיון כגון זה כבר אמר רבי יוחנן ש"ממילא רווחא שמעתתא" (ב"מ, פד, א).

א. לגופם של דברים. לפי הבנתי ניתן לחלק את ההערות לשני סוגים.

האחד – טענות על אי דיוק עובדתי.

והשני, על היות הנתונים ומכתבי הגרש"ז אויערבאך שהבאתי במאמר (דיאפרגמה – דעת הגרשז"א אויערבאך, אסיא עז-עח, 136-154, תשס"ו) כל כך משכנעים, עד כדי כך שיש בפרסומם פגיעה בתלמידי חכמים חשובים שאמרו או כתבו היפך הדברים שהבאתי ממכתביו הברורים של מרן הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל.

לרוב הטענות מהסוג הראשון אינני מסכים. לענ"ד דווקא טענות כגון אינן מדויקות עובדתית. דוגמאות תוצגנה בהמשך. כמו כן ההצגה הסכמטית בה השתמשתי במאמרי מכוונת להדגיש את העיקרון שבדברים, כדרכם של הצגות סכמטיות, והיא מציגה את העיקרון בנאמנות.

ב. הטענות מהסוג השני לא זכיתי להבין כלל. כאשר בידי עורך **אסיא** לא רק עדויות מהימנות אלא גם מכתבים בכת"י של הגרשז"א, מכתבים בהם הוא מבאר דעתו בבהירות **כתשובה לשואל**, הלכה למעשה. האם יעלה על הדעת שניתן להסתיר או לעמעם את דבריו החדים של הגרשז"א שנכתבו הלכה למעשה, ולהטעות בכך את הציבור ואת מורי ההוראה רק משום כבודו של ת"ח שהבין מדבריו אחרת או שזכרונו לא דייק כולי האי?

יתר על כן: אין ספק כי הקורא את מה שכת"ר ציטט במאמרו בשם אותם ת"ח הבין מדבריהם הפשוטים כי לדעת הגרש"ז או שאין שום היתר להשתמש בדיאפרגמה (הרב אורי כהן שליט"א) או שאין להתיר דיאפרגמה אלא במקום סכנה (הרי"מ שטרן שליט"א). כדי לישוב את הסתירה בין דבריהם לבין פסקי ההלכה הכתובים של מרן זצ"ל, מפרש כת"ר בדבריהם כי "מקום סכנה" כולל גם בעיה רפואית חמורה, סבל, או נסיון של שלום בית כשיש פחד מההריון, כמפורש במכתביו ההלכתיים של מרן הגרש"ז.

חוששני כי פרשנות כזו עושה עוול אמיתי עם אותם ת"ח, בכך שהיא מעדיפה את האפשרות שאותם ת"ח לא דייקו בדבריהם ההלכתיים בשם הגרש"ז, ומסרו בשמו דברים המתפרשים בהכרח על ידי כל שומעיהם שלא כהלכה. יעויין בסנהדרין ה, ב, שם נתבאר כי עיקר הטעם לגזירת חז"ל ש"תלמיד אל יורה אלא אם כן נטל רשות מרבו" היתה כדי למנוע מתלמידים להורות הוראה שתתפרש באופן מוטעה על ידי השומעים. הצגת ת"ח כתלמידים שלא דייקו בהבהרת פסקי מרן, כך שכל הוראה את דבריהם ולא ראה את מכתבי הגרש"ז יטעה בהבנת הדברים – איננה מכבדת אותם ואיננה מכובדת, לענ"ד*.

אין לי ספק שעדיף לומר כי הם כתבו את אשר הבינו, גם אם עצם ההבנה הזו איננה תואמת למה שפירש הגרש"ז במכתביו, וכבר היו דברים מעולם. עצם העובדה שהיו שטעו בהבנת דברים שאמר או אפילו כתב הגרש"ז – אינה חדשה ואינה מפתיעה. דרכו העקבית של הגרש"ז א היתה לדייק מאד בבחירת ניסוחיו. למדתי ממנו שלפעמים, כדי למנוע נזק מאלו שאינם בקיאים בהבדלה בין מצב למצב, ראוי לנסח את הדברים כך שהבלתי בקיאים לא יכשלו, בעוד שת"ח יבינו את הדין המלא המבדיל בין מצבים שונים. (ראה מאמרי "דרכו של הגרש"ז א בהלכות רפואה ופיקוח נפש", **ספר אסיא ט**, עמ' 239-195 [ירושלים תשס"ד], בשער רביעי – הסתר דבר, בעמ' 231-221 שם; **אסופת מאמרים לכנס היוכל של ועידת רבני אירופה** [ירושלים, תשס"ו], עמ' 56-18).

לכן כל שינוי קטן מהניסוח המקורי של הוראותיו עלול להביא לידי טעות ממשית, וכאמור כבר היו דברים מעולם. לדוגמא: הגרש"ז למדני כי אם, מחמת חששות שונים, הוא חשש לפרסם היתר כללי בדבר שאיננו אסור מן הדין, היו מקרים בהם ניסח את דבריו ש"לא ראוי" לבצע פעולה מסוימת. כפי שהבהיר לי בשעתו, כונתו היתה ברורה כי אין איסור מוחלט בדבר אלא שהדבר נתון לשיקול הלכתי של מורה הוראה בכל מקרה לגופו.

* מאחר ומדובר בת"ח החיים עמנו שליט"א, דומני שבדוא"ר היה עדיף להציג לפנייהם את מכתבי הגרש"ז ולבקש מהם תגובה כתובה כדת של תורה.

נתקלתי לא אחת בת"ח שלא הכירו את דקדוק לשוננו, ותרגמו את ה"לא ראוי" לאיסור מוחלט. היו גם מקרים בהם ראיתי את טיוטת דברי ת"ח בשם הגרשז"א לפני פרסומם, הצגתי לפניו את ההבדלים הנ"ל, והתיקונים שהוכנסו לטיוטה החזירו את דברי מרן זצ"ל לביטויים המקורי המדויק. אולם במקרים אחרים, כשמתפרסמים דברים לא מדויקים בשם הגרשז"א בשעה שקיימות תשובות ברורות בכתב ידו בלשונו המדויקת, ברור שחובה להעמיד דברים על דיוקם, בבהירות וללא עמעום.

ג. זאת ועוד. לפני כחמש עשרה שנה, סיפר לי הגרא"י וולדינברג זצ"ל את שאמר לו בשעתו הגרי"י וייס זצ"ל בעל המנחת יצחק ואב"ד העדה החרדית בירושלים:

"צריך לעזור לאסיא, כי הם מפרסמים דברי תורה בענייני רפואה בצורה עניינית ללא שיקולים פוליטיים. כך שכל תלמיד חכם יכול ללמוד את הסוגיה בטוהרה, לעיין בדעות השונות, והבוחר יבחר".

גם עיקרון זה של הגרי"י וייס מחייב להציג את תשובותיו של הגרשז"א כצורתן בלא משוא פנים. למען ישמעו ולמען ילמדו, יש צורך בהצגה ברורה וקצרה של הדברים (פסחים ג, ב), והבוחר יבחר!

אעיר כי הנסיון למעט את הדמות ולבטל או לצמצם את ערכם של פסקי הלכה כתובים אותם הורה הגרשז"א הלכה למעשה – אינו יאה ואיננו נכון לפי כללי הפסיקה אותם הורה לנו רבותינו. על פיהם דווקא לפסקי הלכה שנכתבו למעשה יש את עיקר התוקף ההלכתי ללמוד וללמד מהם את דבר השם זו הלכה.

ד. לטענות מהסוג הראשון: על מידת התארכות הוגינה בזמן תשמיש. הניסיון, כידוע, "הוא עד נאמן יותר מכל הסברות". (שו"ת חתם סופר ח"ב, יו"ד, סימן מה ד"ה הנוגע בנדון). כדאי לדעת שהאורך הממוצע של הדופן העליונה של הוגינה מן הפתח ועד צואר הרחם הוא כ-7.5 ס"מ (Gray's Anatomy, 35th edition, p. 1362, Longman 1973). ואילו אורכו של שמש רגיל בשעת תשמיש ארוך יותר ב-50% עד 100%. לכן, אם קוטר של דיאפרגמה מצויה הוא בין 7.5 ל-8.5 ס"מ, הרי שהנתונים ברורים.

יתר על כן. גם לטענתו האנטומית של כת"ר, לענ"ד אין שום הבדל עקרוני אם הדיאפרגמה חוצצת בפני 50% מהדופן העליונה, או בפני רוב (60%) מהדופן העליונה. העיקרון שלימד אותנו הגרשז"א, הוא החשוב, והוא איננו מבדיל בין אחוזים כנ"ל, וכמבואר במאמרי הנדון.

ה. טענת כת"ר כנגד התרשים הסכמטי בו הדיאפרגמה מכסה בעיקר חלק מהדופן העליון, בעוד שלדעתו היא היא סוגרת כמעט מחצית מנפח הנרתיק, איננה נכונה. האיור אותו צירף הוא איור סכמטי שנועד להסביר את

דרך מניעת ההריון של הדיאפרגמה, החסימה של הגישה לתעלת צוואר הרחם, ואת מיקומו היחסי בנרתיק המכווץ. כאשר הנרתיק מכווץ, תקרת הנרתיק נוגעת בקרקעיתו. במצב כזה ברור שהדיאפרגמה תופסת חלק ניכר מהחלל המצומצם של הנרתיק המכווץ, דבר שלחלוטין איננו נכון בזמן תשמיש.

האיור הנ"ל לא מתאר את מקום הדיאפרגמה בעת דישת השמש, שאז היא איננה מפריעה לחדירת השמש בלא חסימה עד למקומו הרגיל, ושהזרע נפלט במקום הרגיל (!) בקרקעית הנרתיק בחלקו הפנימי. (כפי שנמסר לי, זה היה עיקר הטעם לחזרתו של הגרש"ז, חזרה אותה תיארתי במאמרי).

כדי להדגים זאת כדאי לעיין באיור של הדרכה מקצועית להחדרת דיאפרגמה של אתר קנדי מקצועי העוסק בבריאות האישה, ממנו ברור כי הדיאפרגמה איננה סוגרת חלק משמעותי מנפח הנרתיק, וכשהשמש דש אין לו הפרעה לפלוט במקום הרגיל בקרקעית הנרתיק הפנימית.

מקור האיור:

<http://www.femmesensante.ca/centres/sex/birthcontrol/diaphragm.html>

אתר תואם באנגלית:

<http://www.womenshealthmatters.ca/centres/sex/birthcontrol/diaphragm.html>

כמו כן כאשר הדיאפרגמה "מונחת באופן הראוי – לא אמורים להרגיש בה" (הרב יואל קטן, אסיא עז-עח, עמ' 128), דבר שאיננו נכון במשמש במוך, דהיינו ש"ממלאה אשה אותו מקום מוכין" רש"י נדה ג, א, וכמודגש באיורים הסכמטיים באסיא עז-עח בעמ' 139.

ו. לסיום, על הערה חשובה ונכונה שתרם הרב קטן שליט"א בפסקה ח של מכתבו:

"כדאי לענ"ד להדגיש שרוב ככל הפוסקים אינם חוששים לדעתו של הגרשו"א זצ"ל שקצף חמור יותר מהאמצעים האחרים. ועוד חשוב להזכיר לקוראים שלמעשה 'נפל פיתא בבירא', כי כל שימוש בדיאפרגמה מלווה כידוע בשימוש בקצף שהגרשו"א לא התיר כלל!"

זו הערה אמיתית ונכונה, ויש מקום להרחיב הדיון בה. אך לאור המוסכם "שרוב ככל הפוסקים אינם חוששים לדעתו של הגרשו"א זצ"ל שקצף חמור יותר מהאמצעים האחרים", מסתבר שאם נקבל את דעתו העקרונית של הגרשו"א על דירוגה של הדיאפרגמה כשלעצמה בסולם אמצעי המניעה ההלכתיים, לא יהיה בכך לגרוע מן העיקרון הברור הנלמד מדברי הגרשו"א הלכה למעשה, לדעת רוב-ככל הפוסקים שהזכיר כת"ר.

ז. **לגבי שאר הטענות** אין לי אלא להפנות את הקורא והלומד לעיין שוב במאמרי הנדון, ותשובתו הרמתה כי שם.

ח. **לסיכום**, מאמרו הראשון של הרב קטן שליט"א, **על השימוש במוך – מבוא הלכתי לסוגיית הדיאפרגמה**, מהווה פנינה שתתפוס מקום של כבוד בספרות ההלכה. מאמרו השני של כת"ר, הדין בסוגיית הדיאפרגמה בטהרתה, כולל גם קביעות או השערות הנתונות בויכוח. לויכוח זה תרמתי את מאמרי העוקב, את כתב היד של מכתבי הגרש"ז, את התרשימים הסכמטיים ואת העדויות שבידי.

כמו שאמר בשעתו הגר"י וייס לגרא"י וולדינברג זצ"ל, **באסיא** מקובל לתת מקום למגוון הדעות, גם כאלה החולקות זו על זו, והבוחר יבחר.

מרדכי הלפרין